

ANARKISMIN NYKYPÄIVÄÄ

Timo Ahonen, Markus Termonen, Tuomas Tirkkonen & Ulla Vehaluoto (toim.), *Väärin ajateltua – Anarkistisia puheenvuoroja herruudettomasta yhteiskunnasta*. Kampus kustannus, Jyväskylän yliopiston ylioppilaskunnan julkaisusarja 57. 379 s.

Väärin ajateltua on harvinaisuus suomalaisella julkaisukentällä, sillä anarkistista teoriaa käsitteleviä tekstejä on käännetty toistaiseksi hyvin vähän, lukuun ottamatta muutamia pienileikkisiä pamfletteja. Kotimaisia tekstejä löytyy runsaammin, mutta niihin tutustuakseen pitää kahlata lävitse poliittisten ja kulttuuristen pienlehtien laajaa kenttää. Nyt julkaistu kokoelma on ansiokas jo siksi, että se helpottaa tutustumista tähän monipuoliseen ajatteluperinteeseen. Kokoelmaan käännettyt ulkomaiset kirjoitukset myös antavat eväitä kotimaisen tuotannon parempaan ymmärtämiseen.

Keskusteluja toiminnan kentiltä

Varsinaisesta johdantoteoksesta ei ole kuitenkaan kysymys, sillä kokoelman toimittajat eivät ole valikoineet anarkismin

perusajatuksia esitteleviä tekstejä tai katkelmia historiallisten klassikoiden tuotannosta. Tarkoituksena ei ole rakentaa anarkismin teorian korpusta vaan kuvata, miten erilaisten käytännöllisten kysymysten kuten poliittisen osallistumisen tai sukupuolten välisten suhteiden äärellä on pohdittu anarkismin mielekkyyttä. Kokoelma keskittyykin nykyanarkismin piirissä käytyihin keskusteluihin. Tuloksena on todella laaja ja tietoisien heterogeeninen kokonaisuus – voisi jopa sanoa, että kokoelma rakenne itsessään peilaa anarkistisen tradition moninaisuutta.

Tämä valinta on mielekäs, koska toisin kuin ehkä klassikoilla, on näillä teksteillä sanansa sanottavana moniin tällä hetkellä relevantteihin yhteiskunnallisiin kysymyksiin. Erityisen mielenkiintoisia ovat ne kirjoitukset, joissa pohditaan vakavasti anarkismin muuttuvaa roolia maallistumisen,

teknologisen muutoksen, kansallisvaltion roolin heikkenemisen ja talouden globalisaation myötä. Juuri viimeksi mainittu ilmiö ja sen ympärillä käydyt kamppailut tekevät kokoelman erityisen ajankohtaiseksi. "Anarkisti" on arkipäiväistynyt julkisessa keskustelussa erilaisiksi karikatyyreiksi, mutta anarkismi poliittisena perinteenä ei ole yleisesti tunnettua. Kokoelma tarjoaa tilaisuuden kurkistaa julkisuudessa luodun anarkistimyytin ja leimakirveiden tuolle puolen. Anarkismia tuntemattomalle voi olla yllätys, kuinka elinvoimainen teorian ja käytännön perinne on kyseessä – kaiken lisäksi perinne, joka ei häpeile ongelmakohtiaan, vaan nostaa ne kriittisen keskustelun kohteeksi.

Johdatuksen puute

Suora syöksyminen käytännön keskusteluihin on kuitenkin myös ongelmallista juuri sellaisten lukijoiden kannalta, jotka eivät tunne anarkismin perusajatuksia ja keskeisimpiä kiistakysymyksiä. Useissa teksteissä nämä tulevat esiin viittauksenomaisesti, mutta orastava yleiskuva syntyy vasta useamman lukukerran jälkeen. Joidenkin keskusteluiden motiiveista voi olla vaikea päästä perille, kuten vaikka pohdinnoissa työstä tai äänestamisestä. Erityisen ongelmallinen on jako individuaalisen ja kommunitaristisen anarkismin välillä, jota ei oikeastaan missään vaiheessa eksplikoita. Näiden teemojen taustaa olisi ehkä voinut hieman enemmän valottaa nyt lyhyeksi jääneessä johdanto-osiossa. Tosin Peggy Korgennerin kirjoitus kokoelman alussa korjaa osaltaan näitä puutteita. Toimittajien oma luonnehdinta anarkismin luonteesta on kuitenkin onnistunut ja antaa kokoelmalle yhtenäisyyttä:

"...tarkoitamme anarkismilla poliittisia teorioita keskushallinnottomista yhteisöistä ja desentralisoiduista, valtiottomista yhteiskunnista – ylivallan instituutioiden, käytäntöjen ja suhteiden kumoamisesta. Tarkoitamme teorioita yksilön vapaudesta ja autonomiasta sekä vapaiden ihmisten välisestä tasavertaisuudesta ja horisontaalisista yhteenliittymistä..."

Onneksi mikään kokoelman teksteistä ei ole kuitenkaan niin kiinni "anarkistisessa puhutavassa", etteikö huolellinen lukija pääsisi perille niiden ajatuksista. Ilmaissullisesti kokeilevimmatkin suuntaukset, etenkin situationistinen ajattelu, tulevat esiin yleisesti ymmärrettävässä muodossa.

Sen sijaan joidenkin tekstien sitoutuminen ennen kaikkea yhdysvaltalaiseen ilmastoon on pieni ongelma. Vaikkapa maan poliittista järjestelmää kuvailevat esimerkit jäävät suomalaiselle lukijalle hieman etäisiksi.

Teos on jaettu neljään temaattiseen kokonaisuuteen, jotka käsittelevät anarkistisen teorian ja toiminnan keskeisiä painopistealueita. Toimituksellisesti tämä on onnistunut ratkaisu. Muutenkin toimitus- ja käännöstyö on kohtalaisen onnistunutta. Muutamia lipsahduksia löytyy, ja lauserakenteet ovat väliin liian anglistisia. Samoin ristiviittaukset tekstien välillä ovat jääneet pääsääntöisesti suomentamatta – kokoelma ei ikään kuin tunnusta omaa olemassaoloaan.

Valta ja sen sisäistäminen

Osiassa "Feminismi" käsitellään sukupuolten välisiä valta- ja alistussuhteita kahdesta näkökulmasta: toisaalta anarkistista ja feminististä liikehdintää yhdistävänä tekijänä, mutta myös anarkististen organisaatioiden sisäisenä ongelmana. Yhdistäviä tekijöitä haetaan hyvin erilaisista näkökulmista, esimerkiksi Lisa Bendall viittaa tekstissään yleisiin näkemyksiin ihmisluonnosta. Toisaalta tarkastellaan anarkistisen ja feministisen valta-analyysin samankaltaisuuksia. Tämän tematiikan kannalta Susan Brownin kirjoitus "Feminismin tuolle puolen" on kiinnostava puheenvuoro, sillä hän suhtautuu kriittisesti muiden kirjoittajien yhdistämisspyrkimykseen. Hänen mukaansa on tarpeellista tarkastella feminismiä ja anarkismin omaleimaisuutta, ei vain niiden valta-analyysien yleisiä samankaltaisuuksia. Sukupuolten välisten alistussuhteiden tarkastelu ja kritiikki ei väistämättä liity yleisempään vallan analyysiin, joka on hänen mielestään anarkismin kovin ydin.

Kiinnostavimmillaan tämän osion kirjoitukset ovat silloin, kun niissä pohditaan erilaisten kulttuuristen jakojen (sukupuolen, rodun jne.) suhdetta valtaan ja ennen kaikkea vallan sisäistämiseen. Vakuuttavimmat argumentit feminismin kontribuution puolesta liittyvätkin juuri siihen, miten feminismi on tuonut anarkistisen teorian piiriin parempaa ymmärrystä politiikan henkilökohtaisista alueista. Kyrsti Guest tarkastelee tätä ennen kaikkea aikalaisnäkökulmasta, poliittisten liikkeiden käytäntöjen kautta. Pohjaten omiin kokemuksiinsa poliittisen toiminnan kentiltä hän väittää, että anarkismin ja feminismin erilaiset emansipatoriset virtaukset eivät ole yhdistettävissä vain teoreettisten

samankaltaisuuksien avulla, vaan sen on toteuduttava käytännön kamppailuissa.

Kysymys organisaatiomuodoista

Otsikon "Demokratia" alla olevissa teksteissä käsitellään sitä, millaista kritiikkiä anarkismi voi esittää vakiintuneita poliittisia organisaatiomuotoja kohtaan, ja millaisia muotoja sen pohjalta on mahdollista kehittää. Näkökulmat jakaantuvat kahteen päälinjaan, teoreettiseen kritiikkiin ja käytännön kysymysten tarkasteluun. Teoreettisluontoisissa teksteissä käsitellään ennen kaikkea suuria, keskushallinnollisia organisaatioita ja erilaisia autonomisia yksiköitä niiden vaihtoehtoina. Yllättävästi tähän osioon on valittu teksti myös Kilpatrick Saleta, joka on tullut tunnetuksi ennen kaikkea nk. uusluddiittisen liikkeen puolestapuhujana. Salen teksti antaa vanhasta automaation ja koneellistumisen kritiikosta monipuolisemman kuvan, vaikkakin teksti on itsessään pieni pettymys. Hän tarkastelee valtiollisia organisaatioita hyvin kontekstittomasti niiden legitimointiin käytettyjen rationaalisten argumenttien valossa, ei historiallisina muodostelmina. Näin hänen yrityksensä argumentoida valtiomuodon "valintaa" vastaan rationaalisen egoismin perusteella tuntuu vähintäänkin oudolta. Kyseessä lienee kuitenkin ensisijaisesti retorinen keino, muuten painotus poliittisten organisaatiomuotojen välillä tehtäviin valintoihin olisi vaikea ymmärtää – etenkin kokoelman muiden tekstien valossa.

Howard J. Ehrlichin "Anarkismi ja muodolliset organisaatiot" on teoreettisista kirjoituksista mielenkiintoisin. Pienestä sekavuudestaan huolimatta se valottaa hyvin anarkistisen politiikan analyysin suhdetta moniin yhteiskuntateorian klassikoihin, ja onnistuu asettamaan monia sosiologisia ennako-oletuksia kyseenalaiseksi. Tämä teksti ehkä parhaiten asemoi anarkismia laajempaan yhteiskuntateoreettiseen kenttään.

Käytännön kysymyksiä käsittelevissä teksteissä otetaan esiin yksi keskeisimpiä nyky-anarkismin teemoja, suhde edustukselliseen demokratiaan ja äänestämiseen. Brian Martin pohtii ansiokkaasti äänestämisen problemaa ja käytännön vaihtoehtoja nykyisille edustus- ja äänestysjärjestelmille, mutta hän ei kuitenkaan unohtaa vaihtoehtojen mahdollisten ongelmien esiin nostamista. Muissa teksteissä tarkastellaan yleisemmin erilaisten anarkististen organisaatio- ja toimintamuotojen mahdollisuuksia nykymaailmassa.

Takaisin peruskysymysten äärelle

Kokoelman kolmannessa osiossa tarkastellaan otsikon "Perusteet" alla anarkismin moraalisia ja poliittisia ideaaleja, sekä analysoidaan keskeisiä poliittisia käsitteitä kuten vapaus, autonomia, yhteisö, sopimus, valtio ja suvereniteetti. Kirjoitukset liittyvätkin sujuvasti edellisen osion teoreettisiin pohdintoihin ja jatkavat anarkismin suhteuttamista politiikan teorian peruskysymyksiin.

Nämä ovat ehkä kokoelman raskaslukuisimpia, mutta samalla myös kiinnostavimpia kirjoituksia. Esimerkiksi Robert Grahamin pohdinnat sopimuksellisuuden ja sosiaalisuuden luonteesta tuovat kokoelmalle filosofista syvyyttä, ja ne kiinnittyvät hyvin alun feministiseen tematiikkaan hänen käsitellessään alistus-suhteiden uusiutumista henkilökohtaisen alueella. Robert Paul Wolff, joka sivumennen sanoen on ainoa selkeästi individualianarkistisen näkökulman edustaja, tarkastelee autonomian ja auktoriteetin käsitteitä hyvin käytännönläheisesti.

Savonlinnalaisen Stephen Conditin pitkä kirjoitus on todellinen traktaatti, nykyanarkismin tilanteen kokonaiskartoitus. Hän pohtii kiinnostavasti anarkismin, etenkin sen valtiovastaisessa mielessä, roolia valtiollisen instituution rappion myötä. Hyvin samoja teemoja käsittelee myös Hakim Bey kirjan päätösesseessä, joka olisikin yhtä hyvin sopinut Conditin rinnalle. Condit tarkastelee kriittisesti sitä, ovatko perinteiset anarkistiset ideaalit enää nykytilanteessa merkityksellisiä, ja millaisia haasteita esimerkiksi ympäristöongelmat ja talouden globalisaatio tarjoavat. Tämä on myös kokoelman ainoa teksti, jossa pureudutaan tarkemmin anarkistiseen maailmankuvaan ja itseymmärrykseen: suhteeseen itseen, toisiin, yhteisöön ja Toiseuteen.

Työstä, leikistä ja asioiden tekemisestä

Kysymys työn ja ennen kaikkea sen erilaisten yhteiskunnallisten muotojen merkityksestä on yksi anarkismin keskeisistä kohdealueista. Teksteissä näkyy, miten anarkistinen työn analyysi on huomattavasti monisyisempää ja oivaltavampaa kuin tuttuja ironisten kysymysten esittäjät luulisivat: "Niin, mutta kuka siivoa viemärit anarkistisessa yhteiskunnassa?" Teksteissä pohditaan klassista erottelua työn, leikin ja raadannan välillä, työn ja niukkuuden suhdetta, sekä teknologian

roolia. Suhteet moniin työn ja teknologian filosofian klassikoihin tulevat hyvin esille: Marx, Fourier, Maija Poppanen ja Marcuse vain muutamia mainitakseni.

Kirjoitukset ovat tyyllisesti hyvin erilaisia. Bob Blackin tietoisesti provokatiivinen tyyli etenkin hänen klassikoksi muodostuneessa tekstissään "Eroon työstä!" poikkeaa hyvin paljon esimerkiksi Susan L. Brownin epävirallisen talouden tarkastelusta. Jo Blackin toteamus "Kenenkään ei pitäisi koskaan tehdä työtä" osion alussa osoittaa, että nyt on tulossa Monty Pythonin sanoin "jotain aivan erilaista". Kaikki tekstit liikkuvat ennen kaikkea työn käsitteen ympärillä, sen vakiintuneiden merkitysten purkamisessa ja eriyttämisessä palkkatyöksi ja raadannaksi, sekä ennen kaikkea "asioiden tekemiseksi" seurallisuuden/sosiaalisuuden sfäärissä. Kuten Susan L. Brown toteaa:

"Mitkä mahtaisivat olla seuraukset elämisestä sellaisessa maailmassa, jossa, jos tapaisit jonkin uuden ihmisen ja kun sinulta tiedusteltaisiin mitä teet, voisitkin sen sijaan, että toteaisit 'en mitään', riemukkaasti vastata: 'puuhailen sitä sun tätä ynnä muuta'. Sellaisen maailman me ansaitsemme."

Nykyisen teknologian keskustelun kannalta kiinnostava on Bob Blackin kritiikki Jeremy Rifkinin kirjaa *Työn loppu* kohtaan. Blackin mukaan Rifkinin suurin ongelma on, että tämä ei näe työn merkityksen vähenemistä ylipäänsä yhteiskunnassa, vaan jää tarkastelemaan työtömyyden aiheuttamia sosiaalisia ongelmia. Black tarkastelee työn kontrollifunktion merkitystä yhteiskunnassa, ja näkee sen unohtamisen olevan Rifkinin suurin puute. Tässä Blackin teksti muistuttaa paljolti yhdysvaltalaisen teknologiakriitikon David Noblen teoksia.

Katsauksia tulevaisuuteen

Kirjan viimeinen osuus on ehkä epäkoherentin, ja se onkin nimetty löyhällä otsikolla "Historia/Tulevaisuus". Mutta vaikka yhdistävää teemaa ei löydykään, ovat kaikki tekstit jo itsessään äärimmäisen kiinnostavia. Etenkin Sadie Plantin kirjoittama situationismin esittely on kulttuuriteko, sillä vaikka "situjen" vaikutus moniin yhteiskuntateorian ja esteetiikan edustajiin on ollut suuri, tunnetaan heidän alkuperäisiä tekstejään melko huonosti. (Situationistisen Internationaalin tekstien englanninksiin voi tutus-

tua nettiosoitteessa: <http://www.slip.net/~knabb/SI/contents.htm>)

Peter Sabatinin analyysi libertarismista ja anarkismin eroavaisuuksista on ehkä hieman pinnallinen, mutta se on hyödyllistä luettavaa kenelle tahansa poliittikan teoriasta kiinnostuneelle. Jo siksikin, että anarkismin yksioikoinen niputtaminen "ääri-individualismiksi" on ollut suomalaisessakin keskustelussa yleistä. Anarkistisen tradition itserreflektion kyvystä hyvä esimerkki on David Bouchierin kirjoitus "Kovia kysymyksiä anarkisteille", jossa hän erittelee kaikki keskeisimmät käytännön anarkismia esitetyt vastaväitteet. Etenkin nyt, kun anarkismi on uusien muutosliikkeiden myötä noussut esiin varteenotettavana ajattelun ja toiminnan perinteenä, ovat Bouchierin kysymykset mitä ajankohtaisimpia.

Ainoaksi selväksi puutteeksi jää etenkin tulevaisuuden kannalta se, että kysymykset ympäristöstä jäävät paljolti sivuun. Ympäristöongelmat ja etenkin niiden sosiaalinen luonne ovat olleet kuitenkin keskeisiä nykyanarkismin ongelmia. Usein anarkistisia teoreetikkoja kohtaan on esitetty kritiikkiä, että keskittyessään yhteiskunnallisen/yhteisöllisen organisaation muotoihin he jättävät ympäristön kaltaiset sisältökysymykset sivuun. Yleinen optimismi ongelmien katoamisesta alistus- ja herruussuhteiden häviämisen myötä on jäänyt perustelematta. Ainoastaan Stephen Condit käsittelee tätä teemaa enemmän, mutta hänkin hieman puolivillaisesti. Hänen esittämänsä ajatus "luontoon puuttumattomuudesta" on enemmänkin kaiku ympäristöliikkeen alkuaikojen retoriikasta kuin tulos ympäristöongelmien syvällisestä tarkastelusta. Tuo ajatus on nykyisessä ympäristöfilosofisessa keskustelussa asetettu toistamiseen kyseenalaiseksi. Yritystä Conditilla kuitenkin on, esimerkiksi politiikan perustelemista "luonnollisuuteen" vedoten käsitellään kiintoisasti luonnon kuvien väistämättömän ideologisuuden pohjalta. Mutta viime kädessä ympäristöongelmat tulevat mukaan "annettuina" ongelmina, eikä niiden luonnetta sen enempää problematisoida.

Näin laajassa kokoelmassa ei ehkä kuitenkaan voida puhua puutteesta, vaan mielekkäästä rajauksesta. Tulevissa anarkistisen teorian julkaisuissa ympäristötematiikan ja vaikkapa tuoreemman teknologia-analyysin mukaan tuominen olisivat laajennuksia, joille on tilausta.

Ville Lähde